

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

363 פ"ק ב"ב ט"ז ח' ס"ג י"א

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: השכמת הבקר

ירק השדה", שיוציאו מאתנו הניצוץ ועל ידי זה תתבטל חיותנו. עכ"ד.

והנה כל מעלתו של דוד המלך הוא השכמת הבוקר, כדברי הגמרא בברכות (ג): שדוד המלך אמר: "מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה". רבי זירא אמר: עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס, מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות וכו'. ע"כ. ועוד (שם ד): כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני "חצות לילה אקום להודות לך". ע"כ.

לפיכך בלק ובלעם אם רצונם להשאיר אצלם את הניצוץ של דוד המלך, זהו רק על ידי שיבטלו את עם ישראל מהקימה בבקר לעבודת ה'.

לכן כשבלעם נכנע ומבין כי אינו יכול לנצח את כלל ישראל, הוא מגלה את סוד כוחם של עם ישראל ואומר (כ"ג, ג): "הן עם פלביא יקום וְכַאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא", וכתב רש"י: כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין. ע"כ.

הרי לנו כי הנצחון על בלעם ובלק ועמלק, תלוי ב"ראשית" - בהשכמת הבקר.

ואומרת הגמרא בברכות (יב): אמר רבי אבהו בן זוטרתא אמר רבי יהודה בר זבידא, ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע משום דכתיב ביה "הן עם פלביא יקום וְכַאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא".

אין זאת אלא בשל חשיבות השכמת הבקר. וכתב המהרש"א (שם): כלביא... אינו מי שמקימו אלא הוא קם מאליו בזריזות, כך יש לאדם לעמוד מאליו בזריזות בזמן שחרית".

באשר כן מובן מדוע בחר מרן השולחן ערוך לפתוח את הלכתו הראשונה בסדר אורח חיים: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר".

נסיים מה שהביא בזה הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצוק"ל ומובא בספר רשומים בשמך (חלק א' עמוד תצ"א) על הפסוק (תהלים ק"ב) "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו", ביאר הגה"ק הדברי חיים זי"ע, כי הנה בדורות שלנו התפילות יש בהם תערובות של מחשבות ופניות, ואין התפילה תפילה זכה והכל מכח בלבול היצר האורב לנו תמיד, והעצה לזה היא להקדים לפני התפילה בקשה ותחינה להקב"ה להינצל מהיצה"ר. והנה לענ"י ראשי תיבות: "נתיב לא ידעו עיט" (איוב כ"ח, א). וביהונתן בן עוזיאל (שם) תרגם: "שביל אילן חיי דלא חכמיה סמאל". ובה מפרש הכתוב: "תפילה לעני", יש תפילה שהוא לא ידוע לס"מ, "כי יעטוף" זה

כתב הגאון מוילנא בספרו אדרת אליהו (בלק כ"ב, י"א) שהטעם שבחר בלק בבלעם כי צירוף שמותיהם יוצא אותיות בבל עמלק וז"ל: עמלק, (כ"ד, כ) "ראשית גוים עמלק", ובבל ראשית ארצות, וכמו שכתוב (נח י', י) "ותהי ראשית ממלכתו בבל", ונקראת (דניאל ב' ל"ח) רישא דדהבא, בלע"ם בל"ק הוא בב"ל עמל"ק. עכ"ל.

עוד נאמר בפרשה (כ"ב, כ"א): "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב". ופירש רש"י: "מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו, אמר הקב"ה, רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר (וירא כ"ב, ג) "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו".

כלומר מובא בספרים הקדושים על הפסוק (משפטים כ"ג, י"ט) "ראשית" ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" שמיד עם תחילת ראשית היום בקומו בבוקר מעל משכבו, יקדש ביכורי מחשבתו לה'. וכן ראשית דיבוריו יהיו הודאה להש"ת על שהחזיר בו את נשמתו ויאמר "מודה אני לפניך וכו' רבה אמונתך".

וכתב הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל (מובא בעץ החיים בסוף ספר נפש החיים): "דבר מנוסה שכשישכים אדם בבוקר ויקבל על עצמו ביום ההוא עול תורה באמת, היינו שיגמור בליבו שלא יתבטל בכל מיני ביטולים, בודאי יצליח ביום ההוא בתורה וכפי גודל קבלתו... כן יעזרוהו ביום ההוא בתורה".

וקליפת בלעם ובלק נלחמת ביהודי בענין השכמת הבוקר, מי ניצח בקימה של הבוקר, האם יתחיל האדם בבקר בעשיית רצון ה' או בעשיית רצון יצרו הרע, כי הכל הולך אחר הראשית והתחלת היום. לכן בחר בלק בבלעם שצירוף אותיותיהם יוצא בבל ועמלק שהם "ראשית", הם נלחמים בתחילת היום של האדם.

והטעם שנלחמים הם במעלת השכמת הבוקר, יבואר על פי מה שהאריך ב"אגרא דכלה" לבאר כי עיקר הפחד של בלק היה בגלל שהניצוץ הקדוש של דוד המלך היה טמון במואב אצל רות המואביה, וידוע כי חיות אומות העולם היא מניצוץ הקדושה הטמונים בקרבם, וכאשר מוציאים את ניצוץ הקדושה מהם מיד הם מתבטלים.

וזהו פירוש הכתוב: "וירא בלק בן ציפור", שראה בקסמיו את הניצוץ של דוד המלך שהיה טמון במואב, "ויגר מואב מפני העם מאד", שלא יקחו מידו את הניצוץ הקדוש ההוא, "כי רב הוא", כי כוחו רב בקדושה. "ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחנו הקהל את כל סביבותינו", שיהרסו הגדרות שבנינו כחומה מסביב לניצוץ לשמור עליו, "כלחוך השור את

באופן שמכסה התפילה והעצה היעוצה לכך היא: "לפני ה' ישפוך שיחו", רצונו לומר, כאשר רוצה לשפוך שיחו לפני הש"ת כראוי, צריך להכין עצמו ולהקדים תפילה מיוחדת שיזכה לשפוך שיח לפני ה' כדבעי, ובוה אין מבין הבעל דבר להפריעו, וזהו מה שתיקנו גדולי הדורות האחרונים תפילה לפני התפילה.

הגמרא בסנהדרין (נט.) מביאה: אמר רבי יוחנן: עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג ד): "תורה ציוה לנו משה מורשה" – לנו מורשה ולא להם. ע"כ.

אמנם שבע מצוות בני נח מותר ללמדו, כמתבאר מסוגית הגמרא שם: "מיתבי, היה רבי מאיר אומר: מנין שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", כהנים לוויים וישראלים לא נאמר אלא האדם – הא למדת, שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, (ומשני): התם בשבע מצוות דידהו.

ומרן הרב שך זצוק"ל בספרו אבי עזרי (הלכות ת"ת פ"א ה"א) למד מכאן דאין זה היתר בעלמא, אלא דמצוה קעביד, דאם לא שיש בדבר מצות תלמוד תורה לא הוי חשיב ככהן גדול.

ומקור גדול יש לדבריו בדברי הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין ח"ג פרק כ"א), דמנה שלושים מצוות השייכות בבני נח, ובמצוה כ"ב כתב: "וכן לעסוק בתורה שניתנה להם, שכן נח העוסק בה הרי הוא ככהן גדול".

עוד מצינו בגמרא בחגיגה (יג.) אמר רבי אמי: אין מוסרין דברי תורה לגוי, שנאמר (תהילים קמ"ז): "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

ובתוספות בחגיגה (שם ד"ה אין מוסרין) הקשו: כיון שהנכרי אסור בלימוד התורה, ואף הישראל מוזהר על כך משום לאו ד"לפני עיוור לא תתן מכשול", מפני מה הוצרכו לדרשה זו של רבי אמי לאסור לישראל ללמד תורה לנכרי?

ותירצו התוספות, דרבי אמי איירי כאשר יש בנמצא נכרי שיכול ללמדו תורה, וממילא אין הישראל המלמדו עובר בזה בלאו של "לפני עיוור", כיון שהיה יכול ללמדו בלאו הכי ע"י הנכרי. (כמבואר בעבודה זרה דף ו' ו: לגבי המושיט כוס יין לנזיר, שאם היה זה בתרי עברי דנהרא – שלא היה יכול הנזיר ליקחנה בעצמו, המושיט לו עובר בלאו ד"לפני עיוור", ואם היו שניהם בעברו האחד של הנזיר אינו אלא מסייע בעלמא). ובוה הוא שהוצרכו לדרשא דרבי אמי לאסור לישראל ללמדו תורה גם כאשר יכול הוא ללמדו באופן אחר.

[אגב, בענין גוי הבא להתגייר אם מותר ללמדו תורה נחלקו בזה המהרש"א ורעק"א, המהרש"א בשבת (לא.) הקשה על הלל הזקן שלימד תורה לגוי, ואלו דבריו: "ואין להקשות דא"כ היאך למדו תורה קודם שנתגייר, הא אמרינן בפרק ארבע מיתות דעובד כוכבים הלומד תורה חייב מיתה, ד"ל דהכא כיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה". כלומר, גוי שבא להתגייר אין שום איסור ללמדו תורה. מנגד, בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהד"ק, סימן מ"א) חלק על דברי המהרש"א, ואסר ללמדו עם גר קודם גיורו].

ונראה לחדש, יש לדקדק בלשון חז"ל שאמרו שגוי שלומד תורה הוא דומה לכהן גדול, ומאיך בענין יהודי הלומד תורה מצינו: המשנה במסכת הוריות (יג.) אומרת: "אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ", ואומרת על כך הגמרא את המקור: מה"מ? א"ר אחא ברבי חנינא, דאמר קרא "יקרה היא מפנינים" – מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. כלומר יהודי הלומד תורה דרגתו גבוהה יותר מכהן גדול, לעומת הגוי שמגיע רק לדרגת כהן גדול.

ונראה לומר ההבדל בין כהן גדול לשאר הכהנים הוא הרשות שניתנה לו להיכנס אל קדש הקדשים ביום הכיפורים, והלומד את התורה הקדושה הוא דומה לכהן גדול הנכנס אל קדש הקדשים, ומצינו שאם הכהן הגדול שנכנס אל קדש הקדשים לא היה ראוי, לא היה משלים את שנתו.

כמובא ביומא (יט:): ת"ר, מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוק והכניס ביציאתו היה שמח שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו בני אף על פי שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים אמר לו כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה (ויקרא טז) כי בענן אראה

על הכפורת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו עכשיו שבא לידי לא אקיימנו אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים ביציאתו ניגף דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו על פניו ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו, שנאמר (יחזקאל א) "ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל".

ויש לזה אף מקור בפירוש המשניות לרמב"ם מסכת יומא (פרק ה' משנה א') בענין כהן גדול שהיה מתפלל תפילה קצרה בקדש הקדשים: שלא להבעית את ישראל, שלא להפחידם, שאם יתעכב יחושו שמת, לפי שהרבה פעמים מתים כהנים גדולים בקדש הקדשים אם לא היו ראויים או אם שינו דבר במעשה הקטורת, הלא תראה אמרו יתעלה באהרן ולא ימות כי בענן וכו'. עכ"ל.

כך גם לומדי התורה דומים הם לכהן גדול הנכנס אל קדש הקדשים, בזה יש מקום לחלק בין יהודי הלומד תורה לגוי, שכן אצל יהודי יש היתר ללמוד תורה אף שלא לשמה, כדברי הגמרא בסוטה (כב:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה. ולכן דומה הוא ליותר מכהן גדול, כי לא יענש על מחשבתו.

אולם גוי שילמד תורה שלא לשמה, לא בשביל לדעת את עסקי ההלכות, אלא בשביל להכיר את חכמתה, דומה הוא לכהן גדול הנכנס אל קדשים ואם פגם במחשבתו עתיד להיענש על כך.

וכיום מקובל שרבנים מוסרים שיעורים ברחבי הארץ ובאים אנשים שאינם דתיים כדי לשמוע "רעיונות תורניים", ולא תמיד כוונתם טהורה בשביל לחזור בתשובה, ולהכיר אמיתתה של תורה, לפי דברינו יש לומר, שאם הבאים הם יהודים ודאי וודאי שראוי שיבואו ומתוך שלא לשמה יבואו לשמה, והמאור שבה יחזירם למוטב. אולם אצל גויים אם ירצו לבוא ולשמוע רעיונות תורניים הדבר הזה אסור.

צער השכינה:

א. בספר יפה שיחתן (חלק ב') מובא: הגה"ק גאב"ד טשעבין זי"ע היה רגיל לומר, שמה שאומרים העולם על הרה"ק בעל באר מים חיים זי"ע שהייתה קומתו גבוהה בשבת קודש יותר מבשאר ימות החול, כי בפשטות הכוונה בזה משום שבימות החול אזי מגודל השתתפותו בצער השכינה הייתה קומתו כפופה, ואילו בשבת קודש בהרגישו קדושת השבת כפי מדרגתו, נתיישרה קומתו. וע"כ היה ניכר ונראה לכל רואיו עם ראש גבוה יותר מימות החול.

ב. סיפר האדמו"ר בעל אמרי חיים מוויז'ניץ זי"ע שהרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר פעם, כי הרה"ק בעל ישמח משה זי"ע סבר שמישיח צדקנו יבוא בימיו, אך בערוב ימיו סח כי כאשר יבוא לעולם העליון ירעיש ולא ישקוט עד שתהיה הגאולה, ואף שהקדושים מקדמת דנא כבר עסקו בכך, הלא המה שרפי קודש הרה"ק המגיד הק' והרבי ר' אלימלך זי"ע, אבל אני, אמר הישמח משה, לא אחריש עד שמישיח יבוא.

סיים הרה"ק מפרמישלאן: גם אותו משכו לנג' ה', על ידי כינורו של דוד המלך ע"ה כיבדוהו שם להשמיע דרשה והוא עדיין עומד ודורש.

ג. בעת שהושיבו הרשעים הרוסים את מרן הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע בבית האסורים, אמר לפרש דברי נעים זמירות ישראל (תהלים כ"ג ד') "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי", שעל צרותיו ודאגותיו "לא אירא", אינו מפחד כלל, וכמו"כ אינו מצטער עליהם. אך כל עיקר רגשי ייסורים ועגמת נפש שיש לו, הוא שהשכינה אתו "עמו בצרה" והיינו "רע"במה יש לו להצטער "על כי אתה עמדי" שהשכינה מצטערת בצרות ישראל.